

Exkurz do života rostlin

Jarní nálada je optimistická, na rozdíl od pocitů některých lidí. Je to způsobeno mj. tím, že příroda se v podstatě nemění, tedy v tom smyslu, že nepodléhá emocím, zvláště v této době, kdy je mnohý z nás podroben vlastnímu sebezpytování: „Jsem opravdu pánem na této planetě?“ (Vzpomeňme jen na heslo „Poručíme větru, dešti!“...) Květiny nerozkazují, ony žijí totiž svůj život naplno, bez pýchy, která tak často provází „pána tvorstva“. Zdá se, že nám připomínají skromnost...

Každý tvor (tedy i květina) má svůj nezastupitelný úkol, který není jen samostatnou „pracovní“ jednotkou, a ten plní na sto procent... Tedy i na neprávem opomíjených plochách navážek, skrývek, okolí železničních tratí, smetišť, okrajů cest a komunikací. Zde našly své niky rostliny, které byly vytlačeny ze svých původních lokalit. Na takových plochách se vyskytuje např. blín černý a durman obecný. Semena obou se přidávala též do piva! Jsou to rostliny, které jsou velice jedovaté, ale i na pohled dekorativní. Z dalších zástupců jedovatých rostlin je zde bolehlav plamatý (v antice a ve středověku popravčí prostředek) v příkopech cest či na okrajích polí. Prozradí se mj. tím, že při vadnutí zapáchá myšinou. Zajímavé rostliny jsou na nákladových nádražích. Jedná se např. o ambrosii peřenolistou, která způsobuje u některých lidí alergii. Je rozšiřována dopravou. Na několika místech v blízkosti obytných stavení u Strakonice jsem našel zplanělou klejichu vatočnickou, která se např. u železniční stanice Protivín drží desítky let. Bolševník velkolepý, způsobující dermatitidy, se vyskytuje u železniční trati u Milenovic, u Skočic a u Blanice. Zajímavý je jeho název slovenský: borštěvník (údajně sloužil jako součást pravého boršče). I náš původní bolševník způsobuje popáleniny, zvláště u dětí. Jeho původní název byl bršť.

Společenství rostlin na výše uvedených plochách je opravdu různorodé, a přitom spřízněné svými nároky. Velmi častou je zde locika kompasová, která je údajně ukazatelem světových stran, ovšem jen na volném prostranství. V okolí, nejenom strakonickém, se vyskytuje spousta dalších jedovatých rostlin. Např. čičorka pestrá, příbuzná vikvím. Všechny žlutě kvetoucí pryskyřníky jsou podezřelé z jedovatosti a jsou opět velmi běžné na loukách, zvláště nápadný žlutě kvetoucí pryskyřník prudký. Pryskyřník hlíznatý a vzácnější pryskyřník sardinský osidlují sušší lokality. Dekorativní starček vodní, v minulosti způsobující „žďárskou nemoc“ koní, je běžný na protivínských loukách. V okolí Blanice či Otavy roste vytrvalý polokeř lilek potměchuť, na okrajích cest lilek černý. Na čeledi lilkovitých lze dobře dokumentovat prospěšnost i nebezpečnost jednotlivých zástupců: rajče, brambor, paprika, kustovnice, mochně, petúnie, tabák... Na průčelí některých usedlostí roste ozdobná dřevitá liána, vonná vistárie čínská. V okolí hřbitovních zdí se vyskytuje brčál menší se silně jedovatými kořeny a pelyněk pravý, sloužící i k výrobě problematického absintu. U vodních ploch, např. u Otavy apod., roste puškovec obecný a zavlečený rukevník islandský. Svoji niku našel u železniční trati u Ražic např. lomikámen tříprstý či lnička maloplodá. Množství tzv. ruderalních či pionýrských rostlin tak osidluje neobhospodařované plochy a připravuje podmínky pro další vyšší rostliny. V pásmu strakonickém směrem k jihu by to byly doubravy. Ne všechny uvedené rostliny jsou ruderalní a plevelné, ale každá z nich je neopakovatelná svým způsobem života!

Výčet rostlin plevelných, jedovatých, psychoaktivních či použitelných k léčbě by byl jistě značný. Rostliny jako takové si ale zaslouží ochranu a dobrý přístup už jenom samy o sobě. Jsou totiž malou a tichou připomínkou zdánlivé samozřejmosti života. I jedovaté rostliny a plevelné jsou důležité a krásné a plní svoji úlohu také na jaře. Jejich znalost může přinést pozornému a nechvátajícímu člověku optimismus, navzdory jejich případné nebezpečnosti a navzdory různým „coronavirům“.

Při průzkumu skládky materiálu v okrajové části Prahy (blíže Suchdola) jsem našel více než sto různých druhů rostlin. Plocha o velikosti přibližně 10 ha je obklopena zapojenou vegetací habrové doubravy. Povrch vlastní skládky, dosud frekventované, je uježděný těžkou mechanizací, rostliny se vyskytují převážně na okrajích. Na podobných stanovištích je zřejmý útok okolní stromové vegetace, např. topol ssp., akát, javor jasanolistý...

Provozovatel skládky musí dle zákona vytvářet finanční rezervu na rekultivaci, zajištění péče o skládku a asanaci po ukončení provozu. V současné době se skládka stále obnovuje, takže se zde jedná víceméně o udržování. "Regenerace" skládky dokumentuje vlastně "souboj" člověka s přírodou a může být příležitostí pro studentské seminární práce či další výzkum.

Chemické odpady se zde nevyskytují. Převažuje stavební suť, navezená hlína, štěrk apod. a to vše je postupně osidlováno nejrozličnějšími rostlinnými druhy. Stavební odpad je sice možné do určité části recyklovat (změnit jeho fyzikální vlastnosti a použít ho opět jako stavební materiál), ale určitá "recyklace" probíhá přirozenou cestou, „samovolným“ zarůstáním tzv. primární vegetací. Jedná se především o nejrozšířenější čeleď bobovitých. Jejich kořeny dosahují značné hloubky a hostí symbiotické hlízkové bakterie, které poutají vzdušný dusík. Příkladem je zde masově se vyskytující komonice bílá, která právě svým kořenovým systémem upevňuje svahy skládky.

Mezi zde nalezené zástupce bobovitých patří akát trnitý, jestřabina lékařská, hrachor hlíznatý, kozinec sladkolistý, vikev úzkolistá, vikev chlupatá, vikev setá, vikev plotní, jetel plazivý, jetel luční, štirovník růžkatý, tollice dětelová, čičorka pestrá.

Ze zástupců brukvovitých: hulevník lékařský, hulevník Loeselův, úhorník mnohohlávkový, trýzel malokvětý, barborka přitisklá, barborka obecná, rukev obecná, huseníček rolní, kokoška pastuščí, tobolek, penízek rolní, vesnovka obecná, hořčice polní.

Hvězdicovité: zlatobýl kanadský, turan roční pravý, turanka kanadská, řebříček obecný, heřmánkovec nevonný, vratič obecný, kopretina bílá pravá, pelyněk černobýl, podběl lékařský, starček úzkolistý, starček obecný, bělotrn kulatohlavý, lopuch větší, bodlák obecný, pcháč oset, pcháč obecný, ostropestřec trubil, čekanka obecná, máchelka srstnatá, hořčík jestřabíkovitý, kozí brada pochybná, mléč drsný, mléč zelinný, locika vytrvalá, kapustka obecná, škarda smrdutá mákolistá.

Zástupci lipnicovitých: lipnice roční pravá, lipnice smáčkutá, lipnice luční, ovsík vyvýšený pravý, třtina křovištní, kostřava červená, mrvka myší ocásek, jílek vytrvalý, srha laločnatá, sveřep střešní, sveřep jalový, sveřep měkký, pšenice setá, bér sivý, ječmen myší ouško.

Miříkovité: kerblík lesní, krabilice mámivá, bolehlav plamatý, tetluha kozí pysk, mrkev obecná pravá.

Dřeviny: trnovník akát, pajasan žláznatý, dub letní, hloh jednosemenný, topol bílý, topol balzámový, vrba jíva, mahalebka obecná, habr obecný, trnka obecná, javor klen, javor jasanolistý, bez černý, svída krvavá, štědřenec zlatý déšť, ořech královský.

Seznam dalších nalezených rostlin: křídlatka sachalinská, pilát lékařský, kosatec ssp., hlaváček letní, mák vlčí, mák časný, rozrazil perský, rozrazil lesklý, pryšec kolovratec, pryšec chvojka, pryšec okrouhlý, šťovík tupolistý, šťovík kadeřavý, jitrocel kopinatý, jitrocel větší, hluchavka bílá, třezalka tečkovaná, rdesno ptačí, rdesno vesnické, plevel okoličnatý, mochna plazivá, opletka křovištní,

zemědým lékařský, loubinec pětistý, česnáček lékařský, kakost smrdutý, svízel přítula, měrnice černá, divizna ssp., vrbovka ssp., vlaštovičník větší, pomněnka rolní, bažanka obecná, Inice květel, modřeneček ssp., zblochanec oddálený, laskavec ohnutý, merlík bílý, lebeda lesklá, lebeda rozkladitá, hadineček obecný, durman obecný, kuřinka solná, ptačínek žabineček, mydlice lékařská, silenka široolistá...

Celkově se jedná o suchomilnou ruderalní vegetaci s dvouletými a vytrvalými druhy. Zastoupeno je zde několik stadií zarůstání:

- 1) iniciální stadium sukcese
- 2) pokročilejší stadium sukcese (na vlhčích svazích skládky se vyskytují nitrofilnější druhy)
- 3) navazující stadium křovinné sukcese z blízkého okolí (nitrofilní keře a stromy)

Přesto, že zmíněná skládka materiálu je stále v provozu, lze dobře dokumentovat různé asociace rostlin v návaznosti na druh přiváženého materiálu, sklony terénu, expozici, vlhkostní poměry. Část rostlin je v diasporách přivezeného materiálu, část se šíří přirozenou cestou náletem z okolní vegetace. Závěr je dvojznačný: příroda si bere zpět svoje posty, na druhé straně na místo původní vegetace dosazuje „pěšáky“, tzv. ruderalní či plevelné rostliny.

Často se podobné plochy stávají magnetem pro developery, jejichž zájmy jsou úměrné nezájmu ochrany přírody. Jde o místa nezajímavá např. z hlediska chráněných druhů. Tento prvotní náhled je ale subjektivní. I takové „nezajímavé“ plochy je třeba chránit, udržovat a studovat. Lze jen konstatovat, že příroda sice dokáže zacelovat rány způsobené přírodními katastrofami či člověkem, do jaké míry a v jakém časovém horizontu, je ale otázkou. Otázkou značně palčivou a nikoli jen otázkou přírody...

František Zima